

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Азулай Естер

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНИХ ОЗНАК МЕНСОМІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МЕТОДОМ ВІЛЬНОГО АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що менсоніми, хоч і перебували в полі зору лінгвістів, але не було проаналізовано когнітивні чинники, що формують семантичний простір місяців українського календаря.

Мета – виявлення когнітивних та лінгвоаксіологічних ознак менсонімів української мови як розряду хронімної лексики, встановлення основних асоціацій на назви місяців.

Матеріалом дослідження слугували кодифіковані назви місяців в українській мові, 30 анкет за методикою вільного асоціативного експерименту (ВАЕ) на виявлення провідних асоціативних реакцій на назви місяців сучасного календаря.

Вивченню менсонімів присвячено роботи мовознавців Л. В. Станінової (структурно-семантичний аспект народних назв місяців у російській мові), М. П. Кочергана, С. В. Шевчук, О. О. Маленко (етимологія кодифікованих назв місяців української мови).

Менсоніми – власні назви на позначення місяців від лат. *mensis* – місяць та *onome* – назва, ім'я. Менсоніми як розряд хрононімів належать до етноцентричних та циклічних часових назв. Першими небесними світилами, які відігравали важливу роль у процесі категоризації часу, були Сонце і Місяць, отже, системи онімів, що ґрунтуються на сонячному і місячному календарях, є космоцентричними. Словник В. В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» визначає місяці як «проміжки часу (від 28 до 31 доби), на які поділяють рік у сучасному календарі, не узгоджені з фазами цього небесного тіла» [2, 369].

У дослідженні сконцентровано увагу на менсонімах тому, що онтологічно місяці пов'язані з природним часом українців, часом землеробського соціуму з його уявленнями про коло року і роду та типовими культурами сонця, води, рослинності. Вчений Д. Г. Елькін, підсумовуючи практику досліджень сприйняття часових проміжків, зазначив: «В основі виміру часу лежать періодичні зміни в доквіллі. Зміна пори року, дня і ночі, рух Місяця навколо Землі – ось ті основні зміни в природі, що стали відправним пунктом для розділення року, доби на окремі частини. Ці зміни в явищах природи набувають великого значення для людини тому, що вони супроводжуються певними змінами в трудовій діяльності» [7, 176].

Для конкретизації самого поняття *місяць* потрібні були певні темпоральні маркери, що були здатні надати кожному періоду розпізнавальних ознак. Нами висунуто гіпотезу, що з плином часу ці темпоральні маркери та мотиваційні, когнітивні ознаки змінюються.

Пам'ять людини є дуже гнучкою та рухомою, її можна порівняти з величезною дошкою, на якій безперервно щось пишеться й витирається. Зважаючи на це, одним із найпродуктивніших методів дослідження когнітивної ономастики є асоціативний експеримент. Метод вільного асоціативного експерименту вимагає від учасників якомога

швидше відповісти першим словом (реакцією), що спало на думку у відповідь на запропоноване слово-стимул.

Кількість слів експерименту була обмежена 12 кодифікованими назвами місяців українського календаря. У вільному асоціативному експерименті взяли участь 30 респондентів віком від 15 до 60 років: учні, студенти, вчителі. Реципієнти повинні були записати лексеми-номени (від 1 до 3), які першими спадають на думку при згадці про назву того чи іншого місяця. Вільність вибору, що була надана реципієнтам у цьому експерименті, дозволяє виявити різноманітність асоціацій, які виникли у них у зв'язку зі словом-стимулом.

У кожній обробці результату після заголовного слова-стимулу подається через навскісну риску 5 цифр. Перша називає загальну кількість опитаних (ця цифра в ідеалі дорівнює 30, але може бути меншою, якщо були відмови від реакції), друга – кількість отриманих реакцій разом, третя – кількість власних назв, що стали реакціями або увійшли до складу реакцій, четверта – загальна кількість різних власних назв, використаних у реакціях, п'ята – кількість відмов.

Січень 30/71/71/30/0 мороз (7), Різдво (7), свято/свята (7), снег (рос./сніг (7), Новий рік (5), подарунки (6), кутя (4), день народження (3) в мене і моїх близьких, ялинка (3), 12 страв (2), холод (2), вечеря, вітер, Водохреще, ёлка (рос.), завірюха, замет, заметіль, Запорізька Січ, зима, ігрушки новогодние (рос.), казка, канікули, коляда, колядники, місяц прозимков (рос.) новий год (рос.), Старий Новий рік, Святий вечір, Щедрий вечір.

За наслідками експерименту в реакціях маємо назви свят та вказівки на них (37,5%): гіперонім *свято/свята* – 10%, геортоніми *Різдво* – 10%, *Новий рік / Новий год* – 7%, *вечеря* – 1,5%, *Водохреще* – 1,5%, *Святий вечір* – 1,5%, *Старий Новий рік* – 1,5%, *Щедрий вечір* – 1,5%; міфоніми та похідні назви *коляда / колядники* – 3%. Святкові атрибути (15%): *ялинка / ёлка* (рос.) відстежується у 4% реакцій, *подарунки* склали 9% від загальної кількості реакцій, а *ігрушки новогодние* (рос.) – 1%. У складі асоціацій позначені назви святкових обрядових страв (9%): *кутя* – 6%, *12 страв* – 3%. Ядро вербальних асоціацій також складають реакції на позначення несприятливих погодних явищ (29%): *мороз* – 10%, *снег / сніг* (рос.) – 10%, *холод* – 3%, *вітер* – 1,5%, *завірюха* – 1,5%, *замет* – 1,5%, *заметіль* – 1,5%. Серед результатів наявні реакції першого і другого особистісного темпорального кола – *день народження в мене (і моїх близьких)* – 4%. Суто темпоральні маркери (3%): гіперонім *зима* – 1%, *канікули* – 1%, менсонім *місяц прозимков* (рос.) – 1%. Ідеонім *казка* – 1,5% свідчить про прагнення не буденних подій і вражень у святкові дні.

Лютий 30/63/61/38/0 мороз (11), вітер (6), сніг (4), холод (4), гололедиця (2), день народження (2), метелиця (2), віхола, день довшіє, дні сонячні, дощ, закінчення зими, зима, крига, любов, мряка, радість, метель (рос.), ночі морозні, ожеледиця, перемети, початок весни, ожеледь, пес, подарунки, санки, сльота, сім'я, сніговій, скоро буде тепло, сладости (рос.) сонячно, торт, холодний місяць, хуга, хурделиця, хуртовина, школа.

Ядро асоціативних реакцій на назву лютий складають лексеми-номени зі значенням негоди, несприятливих атмосферних явищ (75%): *мороз* (18%), *вітер* (10%), *сніг* (7%), *холод* (7%), *гололедиця* (3%), *віхола* (2%), *дощ* (2%), *крига* (2%), *метелиця* (4%), *мряка* (2%), *метель* (рос.) (2%), *ожеледиця* (2%), *перемети* (2%) *ожеледь* (2%), *сльота* (2%), *сніговій* (2%), *хуга* (2%), *хурделиця* (2%), *хуртовина* (2%). У старослов'янській мові лексема лютий позначала спочатку будь-якого хижого звіра [4, 191]. Назва місяця походить з кімер. *līd* (*luto 'гнів, лютість') [9, Т.6, 102–103]. У сучасних українців назва асоціюється з несприятливістю погодних умов. Очікування сприятливої погоди знайшло відображення в

реакціях *сонячно, скоро буде тепло* (2%). Темпоральні асоціації (12%) утворені темпонімами *зима, закінчення зими, початок весни* (5%), менсонімом *холодний місяць* (2%), септонімами *день довше, дні сонячні* (3%), *ночі морозні* (2%). Маємо асоціації, пов'язані зі святковими атрибутами (5%): *сладости* (рос.) *торт, подарунки*, з Днем Валентина або сімейними святами – індивідуальні реакції (4%) *сім'я, любов*.

Березень 30/59/35/35/0 *квіти* (6), *«котики»* (4), *весна* (3), *8 березня* (3), *день народження (сестри, доньки)* (3), *жіночий день* (3), *перші квіти* (3), *подарунки* (3), *свято* (3), *сонце* (3), *відлига* (2), *проліски* (2), *струмок* (2), *береза, бруд, ветка мимозы* (рос.), *8 Марта* (рос.), *город, дерева, канікули, ліс, Міжнародний жіночий день, мімози, начало весны* (рос.), *негода, підсніжники, просінь, птахи, розквіт природи, тюльпани, цветы* (рос.).

Переважаюча кількість реакцій на назву *березень* (34%) – фітонімі та відфітонімі асоціації: *квіти / цветы* (12%), *«котики»* (7%), *перші квіти* (5%), *проліски* (3%), *ветка мимозы* (рос.) / *мімози* (3%), *береза* (2%), *дерева* (2%), *підсніжники* (2%), *тюльпани* (2%). Гіперонім *свято* (5%), що має прив'язку до конкретного дня, та традиційний святковий септонім у різних варіантах *8 березня / 8 Марта* (рос.) (12%), *жіночий день* (5%), *Міжнародний жіночий день* (2%) становлять 24% реакцій. Святкові атрибути *подарунки* представлені у 5% відповідей. Серед асоціацій виділено темпоніми (7%): *весна* (5%), *начало весны* (2%). Космоніму *Сонце* належить 5% асоціативних реакцій. Серед результатів представлені реакції першого і другого особистісного темпорального кола – *день народження (сестри, доньки)* – 5%. Спостереженнями за неживою природою (6%) обумовлено виникнення колоративу *просінь* та просторової метонімії *розквіт природи, асоціації струмок*. Несприятливі погодні умови зумовили реакції (5%) *бруд, відлига*. Зоонім *птахи* (2%) – наслідок спостережень за живою природою. Про прагнення позначити темпоральність просторовими маркерами свідчить і асоціація *ліс* (2%).

Квітень 30/54/31/31/0 *квіти* (6), *проліски* (6), *квітування дерев* (3), *тепло* (3), *сонце* (3), *бруньки* (2), *день народження* (2), *зелень* (2), *канікули* (2), *Пасха* (2), *перші тюльпани* (2), *трава* (2), *бездоріжжя, Великдень, відрядження, город, день космонавтики, зелена травка, крапель, куліч, нестійка погода, одуванчики* (рос.), *підсніжники, подснежник* (рос.), *радість, рассада* (рос.), *садівництво, струмок, трава зелена, холод і тепло, цвітіння абрикос*.

Асоціації з первинною семантикою кореня *квітка* та фонетичного дублета *цв-* (20%): *квіти* (12%), *квітування дерев* (6%), *цвітіння абрикос* (2%). Фітонімі маркери (34%): *проліски* (10%), *перші тюльпани* (5%), *підсніжники /подснежник* (рос.) (5%), *одуванчики* (рос.) (2%), *бруньки* (2%), *зелена трава/травка* (6%), *збірн. зелень* (4%). Серед реакцій спостерігаються агронеми (6%): *город, рассада* (рос.), *садівництво*. Стан навколишнього середовища зумовив 16% асоціацій: *бездоріжжя, тепло, крапель, нестійка погода, холод і тепло*. Космоніму *сонце* належить 6% асоціативних реакцій. Виявлено циклічні геортоніми (6%): *Пасха, Великдень, день космонавтики*. Перше темпоральне коло *день народження* представлене 4% відповідей респондентів, інший темпоральний маркер *канікули* – 4%. З діяльністю людини *відрядження* маємо 2% асоціацій. Стан мовця проявився в індивідуальній реакції *радість* (2%).

Травень 30/65/33/33/0 *зелень* (7), *квіти* (7), *День Перемоги* (6), *сонце* (6), *свято* (4), *бузок* (3), *відпочинок* (2), *квітування дерев* (2), *тепло* (2), *тюльпани* (2), *цвіт яблунь* (2), *Великдень, 9 травня, День матері, екзамен, закінчення навчального року, зелена трава, кохання, клубника* (рос.), *ластівки, листя, мати, парад, паска, пікнік, природа, прогулянки*,

прокидаються трави, рідня, саджання картоплі, сирень (рос.), техогляд, шашлыки (рос.). Вагома кількість асоціацій представлена фітонімними маркерами (42%): *зелень* (11%), *квіти* (11%), *бузок / сирень* (рос.) (8%), *квітування дерев* (3%), *цвіт яблунь* (3%), *зелена трава* (3%), *клубника* (рос.) (3%), *листя* (3%). Показовою є відфітонімна метафора *прокидаються трави*. Спостерігаються геортоніми (17%): *День Перемоги/9 травня*, (11%), *Великдень* (3%), *День матері* (3%) та атрибути свят *парад* (3%), асоціації з ритуальними стравами *паска* (3%). Космоніму *сонце* належить 9% асоціативних реакцій. Родинне коло в асоціаціях становить 3%: *мати, рідня*. Різні види діяльності представлені у 6% відповідей респондентів: *екзамени, закінчення навчального року, саджання картоплі, техогляд*. Місяць *травень* асоціюється з відпочинком (3%) та його формами *пікнік* (1,5%), *природа* (1,5%), *прогулянки* (1,5%), *шашлыки* (рос.) (1,5%).

Червень 30/67/35/34/0 *черешні* (6), *відпочинок* (5), *канікули* (5), *літо* (4), *суниці* (4), *тепло* (4), *полуниці* (3), *море* (3), *сонце*(3), *вишні* (2), *квіти* (2), *клубника* (рос.) (2), *спека* (2), *відпустка, грім, день народження, дощ, запах літа, кульбаба, липа, овочі, парк, перші ягоди, півонія, пляж, поїздки, радість, село, сестра, сіно, сінокіс, спати до обіду, спрага, червоний колір, ягоди*.

Лексичне поле ягоди в реакціях становить (29%): *черешні* (9%), *суниці* (6%), *полуниці* (5%), *вишні* (3%), *клубника* (рос.) (3%), *перші ягоди/ягоди* (3%); *овочі* (1,5%), що зумовлено сезонністю дозрівання. Асоціації відпочинку (22,5%): *відпочинок* (8%), *канікули* (8), *відпустка* (1,5%), *поїздки* (1,5%), *спати до обіду* (1,5%), екстрагідронім *море* (1,5%) та його частина – *пляж* (1,5%). Частка фітонімів – 7.5%: *квіти* (3%), *кульбаба* (1,5%), *липа* (1,5%), *півонія* (1,5%). Космоніму *Сонце* належить 5% асоціативних реакцій. Несприятливі метеорологічні явища (6%) стали причиною асоціацій *спека* (3%), *грім* (1,5%), *дощ* (1,5%). Темпонім *літо* присутній у 6% асоціацій. Емоційний і фізичний стан проявляється в різнопланових асоціаціях: *радість* (1,5%), *спрага* (1,5%). Маємо сенсорні асоціації *запах літа* (1,5%) та *червоний колір* (1,5%). Родинне коло представлено асоціацією *сестра* (1,5 %).

Липень 30/64/32/31/0 *спека* (10), *море* (7), *сонце* (5), *фрукти* (4), *відпустка* (3), *канікули* (3), *відпочинок* (2), *жара* (2), *липа* (2), *пляж* (2), *спрага* (2), *помідори* (2), *веселка, вода, город, груші, дача, дощ, жнива, іменини, липовий цвіт, літо, овочі, поїздки, радість, річка, роса, сіно, футбол, цветы* (рос.), *щось м'яке і добре, яблука*.

Первинна семантика кореня *липень* наявна в 5% асоціацій: *липа* (3%), *липовий цвіт* (2%), темпонім *літо* – 1,5% реакцій. Несприятливі атмосферні явища склали (22%) реакцій: *спека* (16%), *жара* (3%), *дощ* (1,5%), *роса* (1,5%), *сприятливі* (1,5%): *веселка*. Виділено асоціації, пов'язані з відпочинком (31,5%): *відпочинок* (3%), *канікули* (5%), *відпустка* (5%), *поїздки* (1,5%), *футбол* (1,5%), екстрагідронім *море* (11%) та його частина – *пляж* (3%), гідронім *річка* (1,5%), гіперонім *вода* (1,5%). Присутні реакції, що обумовлені фруктами (9%): *фрукти* (6%), *груші* (1,5%), *яблука* (1,5%); овочами (4,5%) *помідори* (3%), *овочі* (1,5%). 1,5% фітонімних асоціацій: *цветы*. Агроніми *сіно, жнива* спостерігаються в 3% реакцій. Емотивні і фізичні реакції респондентів склали 6%: *радість, щось м'яке і добре, спрага*.

Серпень 30/65/29/29/0 *Жнива* (7), *спека* (7), *картопля* (5), *яблука* (4), *відпустка* (3), *консервація* (3), *овоци* (рос./овочі) (3), *серп* (3), *урожай*(3), *велосипед* (2), *виноград* (2), *закінчення/кінець канікул* (2), *жара* (2), *кавуни* (2), *робота* (2), *фрукти* (2), *антонівка, бджоли, груші, любов, мед, море, перший врожай, прогулянки, річка, сім'я, сонце, трави* (рос.), *цветы* (рос.).

Первинна семантика кореня *серпень* від *серп* наявна в 5% асоціацій. Різні види діяльності та їх наслідки складають 26% асоціацій: *жнива* (10%), *консервація* (5%), *робота* (3%), *перший врожай/урожай* (10%). Виділено асоціації, пов'язані з відпочинком (12,5%): *відпустка* (5%), *закінчення/кінець канікул* (3%), *велосипед* (3%), *прогулянки* (1,5%) (рос.). Несприятливі атмосферні явища склали (22%) реакцій: *спека* (11%), *жара* (3%). Складники асоціацій з фруктами 12% – *яблука* (6%), *фрукти* (3%), *антонівка* (1,5%), *груші* (1,5%); з овочами 13% – *картопля* (8%), *овоци / овочі* (5%); з ягодами 6% – *виноград* (3%), *кавун* (3%). Гідроніми *море* і *річка* представлені 3% відповідей. Асоціацій, зумовлених фітонімами 3%: *трави* (рос.), *цвіти* (рос.).

Вересень 30/62/32/32/0 *Школа* (17), *навчання* (5), *доц* (4), *айстри* (2), *День знань* (2), *домашні завдання* (2), *консервація* (2), *осінь* (2) *на порозі*, *початок навального року* (2), *робота* (2), *урожай* (2), *верес*, *весілля*, *вирій*, *вчитель*, *город*, *гриби*, *діти*, *закінчення канікул*, *заняття*, *картопля*, *запаси*, *квіти*, *лопата*, *люди*, *радість*, *скоро зима*, *холод*, *уроки*, *цвіти* (рос.), *школярі*.

Переважає більшість асоціацій (27%) пов'язані з ойкодонімом *школа* (ойкодонім – власна назва будівлі (від гр. ойкодом – будівля) [див. 3]. Гертонім *День знань*, що має пряме відношення до шкільних занять, присутній у 5% асоціацій. З процесом навчання 24% асоціативних зв'язки: *навчання* (8%), *домашні завдання* (3%), *початок навального року* (3%), *вчитель* (2%), *заняття* (2%), *закінчення канікул* (2%), *уроки* (2%), *школярі* (2%). Інші види і наслідки діяльності представлені у 12% асоціацій: *консервація* (3%), *робота* (3%), *урожай* (3%), *запаси* (2%) агронім *город* (3%). Первинне значення назви, пов'язане з рослиною *верес*, виявлено в 2% реакцій. Темпоніми *осінь на порозі*, *скоро зима* представлені у 5% відповідей. Несприятливі погодні умови посприяли виникненню 8% асоціацій: *доц*, *холод*. Фітоніми *айстри*, *квіти*, *цвіти* (рос.) наявні у 7% асоціацій. Антропоніми *люди*, *діти* налічують 5% асоціацій. Емоційний стан проявляється в асоціації *радість* (2%). Овочі і гриби спостерігаються в 3% асоціацій: *гриби*, *картопля*. Виокремлено також хремотонім *лопата* – 2% реакцій.

Жовтень /30/55/38/37/0 *Доц* (7), *листя* (7), *жовте листя* (4), *тиша* (3), *павутиння* (2), *холод* (2), *барви осені*, *бабине літо*, *болото*, *відрядження*, *відліт птахів*, *гарбузи*, *гарбузова каша та пироги*, *день народження*, *жовтий*, *запах повітря*, *застуда*, *збирають жнива*, *клен*, *колір*, *лист клена*, *листопад*, *мряка*, *листя* (рос.), *овочі*, *осенній сад* (рос.), *навчання*, *пальто*, *парасолька*, *перші канікули*, *прохлада* (рос.), *скоро зима*, *птахи*, *сад*, *тепло*, *фрукти*, *школа*.

Назва *жовтень* пов'язана з сезонними процесами у рослин – жовтінням *листя*. Реакцій, що пов'язані з первинним значенням кореня 30%: *листя* (13%), *жовте листя* (7%), *жовтий* (2%), *колір* (2%), *листопад* (2%), *листя* (2%), *лист клена* (2%). Несприятливі погодні умови лягли в основу 21% асоціацій: *доц* (13%), *холод* (4%), *болото* (2%), *мряка* (2%), сприятливі у 4%: *прохлада* (рос.), *тепло*. Слухові асоціації показові для реакції *тиша* (6%), *запах повітря* (2%) – *запах повітря*. Темпороніми представлені у 6% реакцій: *скоро зима*, *барви осені*, *бабине літо*. Різні види діяльності зумовили 6% реакцій: *відрядження*, *збирають жнива*, *навчання*. Ойкодонім *школа* склав 2% асоціацій. 6% асоціацій зумовили агроніми *осенній сад* (рос.), *сад*. Овочі становили 6% асоціацій *гарбузи*, *овочі*, страви 2%: *гарбузова каша та пироги*, *фрукти* 2%. 8% асоціацій зумовлено зоонімами: *павутиння*, *відліт птахів*, *птахи*. Відфітонімі асоціації (2%) – *клен*. Перше темпоральне коло *день народження* виявлено у

2% відповідей респондентів. Хворобливий стан людини – застуда став причиною 2% асоціацій.

Листопад 30/71/50/50/0 Дощ (10), листя (6), сирість (4), опале листя (3), приморозки (3), холод (3), вітер (2), День студента (2), колір (2), навчання (2), опадання листків (2), перший сніг (2), сніг (2), болото, вязание (рос.), грязюка, грязь (рос.), день морозяний, заморозки (рос.), земля, зима (рос.) іній, камин (рос.), кінець осені, куртки, листопад, мій день народження, осінь, падолист, плед, прохолода, слякоть (рос.), сніжок, сум, унілість, теплий одяг, темно, тумани, холодний вітер, чай, школа.

Первинним значенням лексеми *листопад* було відірване *листя* під ногами (падати – знаходитися під ногами). Асоціацій, що відповідають цьому значенню виявлено 20%: *листя* (9%), *опадання листків* (4%), *опале листя* (5%), *листопад* (1%), *падолист* (1%). Несприятливі атмосферні явища спостерігаються в 50% реакцій: *дощ* (15%), *сирість* (6%), *приморозки* (4%), *холод* (4%), *вітер* (3%), *перший сніг* (3%), *сніг* (3%), *болото* (1%), *грязюка* (1%), *грязь* (рос.) (1%), *заморозки* (рос.) (1%), *іній* (1%) *прохолода* (1%), *слякоть* (рос.) (1%), *сніжок* (1%), *темно* (1%), *тумани* (1%), *холодний вітер* (1%). Виявлено темпоральні маркери (6%): септонім *день морозяний*, періодіоніми *зима* (рос.), *кінець осені*, *осінь*. Геортонім *День студента* відстежується в 3% асоціативних реакцій. З одягом і предметами побуту пов'язано 7% асоціацій: *куртки*, *плед*, *теплий одяг*, *камин* (рос.). З діяльністю респондентів простежується зв'язок 4% асоціацій: *навчання*, *вязание* (рос.). Емоційний стан проявляється в асоціаціях *сум*, *унілість* (3%).

Грудень 30/71/33/33/0 Снег (рос.)/сніг (10), Новий рік (7), свято (6), мороз (4), подарки (рос.)/подарунки (4), холод (4), ялинка (4), День Миколая (3), безлисті дерева (2), вечірка (2), зима (2), мандарини (2), первый снег (рос.)/перший сніг (2), сесія (2), людина, новорічна свічка, новорічні свята, очікування, пироги, підсумок, початок зими, празники, привітання з Новим роком, приготування до свят, прикраси, радість, санки (рос.), Свято Миколая, сніговик, снігурка, цукерки.

Несприятливі атмосферні явища спостерігаються в 29% реакцій: *снег* (рос.) / *сніг* (17%), *мороз* (6%), *холод* (6%). В назві *грудня* значна кількість асоціацій (26%) представлена геортонімами *Новий рік* (10%), *свято* (9%), *новорічні свята* (1%), *празники* (1%) *Свято Миколая* (1%), септонімами *День Миколая* (4%) та 3% становить така форма відпочинку як *вечірка*. Виокремлюється й інший темпоральні маркери – періодіонім (4%) *зима*, *початок зими*. З різноплановими предметами, що стали атрибутами новорічних свят, пов'язано 17% реакцій: *подарки* (рос.) / *подарунки* (6%), *новорічна свічка* (1%), *прикраси* (1%), серед атрибутів фітоніми *ялинка* (6%), *мандарини* (3%). Інші фітонімні асоціації – *безлисті дерева* – налічують 3%. Спостерігаються антропонімні асоціації (1%): *людина*, міфонімні (3%): *сніговик*, *снігурка*. Безпосередньо діяльністю людини та її наслідками зумовлено 5% асоціацій: *сесія* (3%), *приготування до свят* (1%), *привітання з Новим роком* (1%), *підсумок* (1%). Емоційний стан *радість*, *очікування* проявляється в 3% реакцій. Назви страв і солодошів відстежуються у 3% асоціацій: *пироги*, *цукерки*.

Отже, традиційна українськомовна картина світу являє собою органічне поєднання циклічного та лінійного часовідчуття, з домінування першого над останнім, що співвідноситься із гармонійним співіснування людини і природи. В асоціативних реакціях на назви весняних місяців переважають фітонімні і відфітонімні. Актуальними геортонімами (назвами свят) серед реакцій за частотністю відстежуються *Різдво* (7), *День Перемоги* (7), *Новий рік* (5), *8 Березня* (5), *Великдень* (3), інші свята отримали по одній

реакції: *Водохреще, Святий вечір, Старий Новий рік, Щедрий вечір, День матері, День космонавтики*. Як бачимо, *День Перемоги*, актуальний у свідомості українців на рівні *Різдва*, тому говорити про заміну *Дня Перемоги* *Днем пам'яті і примирення* (який взагалі не представлений в реакціях) було б завчасно. Вагомою залишається кількість асоціацій, що пов'язана як із різними видами діяльності (*робота, відрядження, навчання, консервація*), так і з формами відпочинку (*пікнік, вечірка, природа* та ін.). Найбільша кількість реакцій з назвами різних видів діяльності виникає на назву *серпень* (26%).

Кожен місяць оцінюється з точки зору сприятливості-несприятливості для респондента. У менсонімів з різким коливанням температур, тепла і холоду, серед асоціативних реакцій несприятливі погодні явища складають 21% *жовтень*, 50% *листопад*, 29% *січень*, 75% *лютий*. Несприятливість *лютого* для мовця за частотністю представлена цілим спектром реакцій: *мороз* (18%), *вітер* (10%), *сніг* (7%), *холод* (7%), *гололедиця* (3%), *віхола* (2%), *дощ* (2%), *крига* (2%), *метелиця* (4%), *мряка* (2%), *метель* (рос.) (2%), *ожеледиця* (2%), *перемети* (2%) *ожеледь* (2%), *сльота* (2%), *сніговій* (2%), *хуга* (2%), *хурделиця* (2%), *хуртовина* (2%). У реакціях на назви літніх місяців теж визначаються асоціації, викликані несприятливими погодними явищами.

Нами було висунуто гіпотезу, що кожний часовий зріз має свої темпоральні маркери. Зміна видів діяльності і умов життя вагомо впливає на мотиваційні чинники сприйняття менсонімів сучасним суспільством. Якщо *вересень* у період формування назв мав мотиваційні чинники, пов'язані з рослиною *верес*, криком відлітаючого птаства чи обмолотом зернових (*верештати*), то в сучасному суспільстві вербальні реакції на менсонім *вересень* представлені переважно ойкодонімом *школа*. Те, що людина не просто живе в часі, а пропускає його крізь себе, засвідчує наявність різнопланових емотивних асоціацій: якщо травень *радість і кохання*, липень – *щось м'яке і добре*, то листопад *сум і унілість*, а грудень *радість і очікування, казка*.

Локальна хрононімія, на нашу думку, інформує про етнічні особливості світосприйняття, несе особистісно, соціально, культурно та історично вагому інформацію. Результати, що постають з проведеного вільного асоціативного експерименту, дозволяють зробити висновки, що хрононіми не є замкнутою і сталою системою онімів. Асоціації сучасних носіїв мови показують наявність реакцій на менсоніми як суто темпоральними маркерами: періодіонами, септонами, геортонімами, так і фітонами, зоонами, космонами, ойкодонами, міфонімами, порейонами. Таким чином, локальна хрононімія – рухлива система, що вносить своє розуміння у феномен часу.

Список використаної літератури

1. Горошко Е. И. Специфика ассоциативного сознания некоторых групп русскоязычного населения Украины // Языковое сознание: формирование и функционирование. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1998. – С. 186–200.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
3. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1978. – 198 с.
4. Супрун А. Е. Введение в славянскую филологию / А. Е. Супрун. – Минск: Выш. шк., 1989. – 480 с.

5. Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів: психолінгвістичний аспект / Д. І. Терехова. – К.: КДЛУ, 2000. – 244 с.
6. Шевчук С. В. Назви місяців у російській та українській мовах / С. В. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/КМ/pdfs/Magazine16-6.pdf>.
7. Элькин Д. Г. Восприятие времени / Д. Г. Элькин. – М.: АПН РСФСР, 1962. – 312 с.
8. Этимологический словарь современного русского языка / составитель А. К. Шапошников: в 2 т. – М.: Флинта : Наука, 2010. –Т. 1: А-Н. – 584с.; Т. 2 : Н-Я. – 576 с.
9. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 1-13. НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; уклад. В. Л. Авілава [і інш.]; рэд. Г. А. Цыхун. – Мінск: Беларус. навука, 1978 – 2010.

Каріна Алексєва

ПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ Ю. ТИМОШЕНКО ТА А. МЕРКЕЛЬ: КОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ

Політичний імідж охоплює аспекти вербальної і невербальної поведінки людини як лідера певного соціуму, сюди входять аспекти міфу і міфологізації образу (К. Леві-Строс, Р. Барта та ін.), семіотичні параметри іміджу із представленням лідера як знака, аспекти політологічного та психологічного характеру (К. Юнг). Імідж сучасних політиків з урахуванням новітніх тенденцій в іміджелогії та теорій сучасних дослідників, ґрунтується на сталих уявленнях стереотипного характеру про образ і роль людини – жінки і чоловіка – в політиці. Політична комунікація демонструє актуалізацію не лише стереотипів поведінки основних її учасників, а й міфологічної основи, що вияскравлює політичні іміджі сучасних політиків та робить їх зрозумілими, доступними і разом з тим впливовими для реципієнтів. Особливу увагу в цьому разі приділяють гендерному розрізненню – іміджу жінок-політиків і чоловіків-політиків, що має певну специфіку під час конструювання та сприйняття.

Актуальність роботи полягає в пріоритетному дослідженні ролі міфів та стереотипів як вербальних складників іміджу політиків, зважаючи на теоретико-методологічні засади політичної лінгвістики. Залучення інструментарію політичної лінгвістики, комунікативістики та іміджеології визначає новий ракурс розглянутої проблеми – створення та сприйняття мовленнєвих і поведінкових аспектів політичного іміджу. Вибір для аналізу іміджу жінок-політиків спричинив орієнтацію на основні стереотипні ролі та поведінкові моделі жінок, що є релевантними для політичної комунікації.

Для аналізу було обрано іміджеві характеристики української відомої політичної діячки жінки Ю. Тимошенко і закордонної жінки-політика А. Меркель.

К. Боулдінг став засновником терміна «імідж» в економіці в 50-х рр. ХХ ст. [5, 76]. А з 60-х років минулого століття термін «імідж» активно використовується насамперед у рекламній комунікації та зв'язках з громадськістю завдяки започаткуванню Д. Огілві з метою раціонального позиціонування товару. Дослідник пропонує використовувати поняття «привабливий імідж» з позитивною оцінкою цільової аудиторії на позначення як змісту, так і